

Vergaderjaar 2014–2015

26 488

Behoeftestelling vervanging F-16

Nr. 368

BRIEF VAN DE MINISTER VAN ECONOMISCHE ZAKEN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 17 december 2014

Zoals toegezegd tijdens het Algemeen Overleg op 11 december 2014 over de Jaarrapportage 2013 van het project Vervanging F-16 en in aanvulling op de D-brief Vervanging F-16 treft u hieronder een toelichting aan op de werkgelegenheidsaspecten van het F-35 programma.

Omzet en werkgelegenheid in de afgelopen jaren

Zoals in de D-brief aangegeven, bedraagt de totale waarde van de met Nederlandse bedrijven afgesloten overeenkomsten tot en met 2013 \$ 907 miljoen. Dit is verdeeld in \$ 450 miljoen aan ontwikkelingsopdrachten en \$ 457 miljoen aan productieopdrachten. Volgens een opgave van de Nederlandse industrie waren met het productiewerk gedurende de periode van 2008 tot en met 2013 in totaal 1.876 arbeidsjaren¹ gemoeid.

Zoals in de D-brief aangegeven is sindsdien een aantal grotere en kleinere overeenkomsten gesloten. Het gaat daarbij onder meer om de volgende overeenkomsten:

- Fokker met Lockheed Martin inzake bekabeling. Daarnaast is een overeenkomst gesloten inzake de behuizing van het remparachutesysteem.
- Fokker met Northrop Grumman inzake deuren en luiken.
- Aeronamic met Honeywell inzake een deel van de energievoorzieningssystemen.
- Thales met Northrop Grumman voor enige delen van het radarsysteem.
- PM Aerotec met Moog met betrekking tot aanvullend werk aan mechanische componenten.

De totale waarde van de afgesloten overeenkomsten is daarmee, volgens de industrie, gestegen van de genoemde \$ 907 miljoen tot ruim \$ 1 miljard. De definitieve waarde moet nog worden vastgesteld op basis

¹ Arbeidsjaren is de optelling van alle arbeidsplaatsen gedurende een bepaalde periode.

van de met de industrie vastgelegde procedure. De geverifieerde cijfers worden in de halfjaarlijkse rapportage over «Vervanging F-16» in september 2015 aan de Kamer gestuurd.

Raming omzet

Werkgelegenheid komt voort uit de opdrachten die door de Nederlandse industrie worden gerealiseerd. De hierboven genoemde recente opdrachten laten zien dat de Nederlandse industrie hierin succesvol is. In de «D-brief Vervanging F-16» van 15 december 2014 is aangegeven dat een raming van de omzet in de *productiefase* tot 2040 van circa \$ 9 miljard realistisch is. Daarbij wordt uitgegaan van een totale productie van 4.500 vliegtuigen. Voorzichtigheidshalve is hierbij aangenomen dat er slechts in beperkte mate overeenkomsten worden gesloten voor nieuwe, nu nog niet door Nederlandse bedrijven geproduceerde componenten en systemen.

Door de hoofdaannemers zijn geen garanties afgegeven, maar de Nederlandse bedrijven hebben door hun bewezen kwaliteit en concurrentiekracht een goede uitgangspositie. De ontwikkelingen in 2014 waarmee het opdrachtvolume van ruim \$ 900 miljoen naar ruim \$ 1 miljard stijgt, geven aan dat we op koers liggen.

Gegeven de geraamde productieomzet wordt uitgegaan van \$ 16 tot 20 miljard voor de *instandhoudingsfase* (tot omstreeks 2065). Deze raming berust op de vuistregel dat de instandhoudingsomzet twee keer de waarde van de productie kan belopen, zoals ook door SEO gehanteerd in haar rapport «Het betere werk» van 19 oktober 2012. Gezien de lange periode die de instandhoudingsfase beslaat en de daarbij horende onzekerheden houdt het kabinet een bandbreedte aan.

Raming werkgelegenheid

De meest recente, integrale studie naar de werkgelegenheid is het reeds genoemde rapport van SEO. Het kabinet hanteert op dit moment de raming uit dit rapport. SEO schat de werkgelegenheid over de periode van 2013 tot 2065 van zowel de productie- als de instandhoudingsfase in op circa 75.000 arbeidsjaren.

Naast de raming van SEO geeft de Nederlandse industrie aan dat wanneer de productie volledig op gang is gekomen (circa 200 vliegtuigen per jaar) dit leidt tot 2.200 arbeidsplaatsen in Nederland. Met de instandhouding zullen volgens de industrie tussen 2.000 en 3.000 arbeidsplaatsen gemoeid zijn. Over de gehele periode telt dit volgens de industrie op tot een totaal van 110.000 tot 140.000 arbeidsjaren.

De raming van de werkgelegenheid die met het F-35 programma is gemoeid gaat over een lange periode. De productie loopt tot circa het jaar 2040 en de instandhoudingsperiode zeker tot het jaar 2065. Factoren die de werkgelegenheid bepalen kunnen in dit tijdsbestek sterk veranderen. Hierbij kan gedacht worden aan het aantal toestellen dat de komende jaren wereldwijd zal worden besteld, de mate waarin de Nederlandse industrie in staat zal zijn opdrachten voor de productie en instandhouding in de wacht te slepen, de te verwachten productiviteitsontwikkeling naarmate meer toestellen geproduceerd worden, en de indirecte werkgelegenheidsaspecten die voortvloeien uit het werk voor de F-35. De in deze brief gegeven inschatting van de werkgelegenheid die met de F-35 kan worden gerealiseerd, moet worden gezien tegen deze achtergrond.

In de loop der jaren zullen beter onderbouwde ramingen kunnen worden gemaakt wanneer er meer gegevens over de omzet en daarmee gemoeide

werkgelegenheid beschikbaar komen. Het kabinet zal in de halfjaarlijkse voortgangsrapportages aan de Tweede Kamer aandacht aan de werkgelegenheidsaspecten blijven besteden.

De Minister van Economische Zaken,
H.G.J. Kamp